

„Määratud edule“

Tänu 1939. aasta septembris ettenägelikult tõmmatud piirjoonele „NSVL ja Saksamaa riiklike huvide jaotusele endise Poola riigi territooriumil“, osutus nõukogude vägede Belostoki grupeering ilma ühegi lasuta olevat saksa vägede tiival ja tagalas. Need olid surutud kokku kitsale maa-alale Suvalki eendil. Selle eest hoolitses sm. Stalin. Aga loodus (või jumal ise) hoolitses selle eest, et Neemani jõgi tegi Grodno juures 90 kraadise pöörde, „vabastades“ sellega tee Belostokist Merkine suunas pealetungivatele nõukogude tankidele. Teisi suuri jõgesid, mille külge oleks kaitseolev saksa jalavägi saanud klammerduda, selles rajoonis lihtsalt ei olnud.

Tänu sellele, et Pavlov loobus pealetungist 1939. aastast sakslaste käes olevale Suvalkile ja otsustas vaenlase Suvalki grupeeringu ümber piirata ja hävitada **nõukogude territooriumil**, ei saanud sakslased tugineda varakult insener-tehnilises mõttes ettevalmistatud tankitõrjeliinile. On selge, et territooriumil, mille sakslased hõivasid päev-kaks tagasi, ei saanud neil olla mingeid miinivälju, tankitõrjekraave ja raudbetoondotte.

Kindral Boldini löögigrupi (Punaarmee kasutatava sõjandusterminoloogia järgi kutsuti seda „ratsa-mehhaniseeritud grupiks“, lühendatult – **RMG**) koosseisu lülitati: **neli tanki- ja kaks mehhaniseeritud diviisi** ning samuti ka **ratsaväekorpust**, mis vastas koosseisult ühele „arvestuslikule diviisile“. Nende relvastuses oli (minimaalsete andmete järgi) **1310 tanki ja 370 kahuriga soomusautot**, kokku **1680** ühikut soomustehnikat, üle kuue tuhande auto ja kolmesaja traktori. Lisaks sellele anti 23. juunil Boldini grupi koosseisu pealetungile suurtükitoetuse andmiseks ka 124.haubitsapolk Kõrgema Ülemjuhatause reservist, mille koosseisus oli 48 rasket haubitsat.

Rõhutame veelkord, et need on kõige väiksemad kirjanduses avaldatud arvudest. Kui aga uskuda monograafia „1941. aasta – õppetunnid ja järeldused“ (see anti välja 1992. aastal Venemaa relvajõudude Kindralstaabi poolt) andmeid, siis oli Boldini RMG-s **1597 tanki**, mis ületab pooleteisekordselt tankide arvu kõige suuremas Wehrmachti tankigrupis!

Üsna õpetlik on ka Boldini RMG koosseisu võrdlemine nõukogude tankiarmeele koosseisuga Suure Isamaasõja lõppetapil. Näiteks oli 1945. aasta jaanuaris suure Visla-Oderi operatsiooni alguseks Leljušenko 4.tankiarmees kõigest 680 tanki ja iseliikuvat suurtükki; 15. aprillil 1945.a Berliini operatsiooni alguseks oli 2.Kaardiväe tankiarmees 685 ühikut soomustehnikat, kaasa arvatud iseliikuvad suurtükid ja soomusautod; 1945. aasta jaanuaris oli 5.Kaardiväe tankiarmees Ida-Preisimaa operatsiooni alguseks ainult 590 tanki ja liikursuurtükki.

Nagu me näeme, polnud mitte üheski nõukogude tankiarmees, mis „tegid fašistlikule kiskjale tema koopas lõpu peale“, isegi mitte poolt sellest soomustehnika kogusest, mis oli kindral Boldini käsutuses 1941.a. juunis!

Kogu see tohutu suur terasarmaada pidi kaela langema ainult viiele Wehrmachti jalaväediviisile: 20.armeekorpuse (AK) koosseisus olevale 162. ja 256. jalaväediviisile ning 8.armeekorpuse koosseisus olevale 8., 28. ja 161. jalaväediviisile. Kusjuures realselt oli 24. juuni hommikul Boldini RMG planeeritud rünnakurajoonis ainult kaks 20.AK jalaväediviisi, aga 8.AK kolm diviisi olid juba forsseerinud Neemani jõe ja tungisid peale Grodno-Druskininkai vööndis üldsuunaga Lidale, liikudes itta kolme peaaegu paralleelse kolonnina. Seega oli RMG-l Grodnost põhja poole Merkine peale liikudes unikaalne võimalus hävitada vaenlane osade kaupa üksteisele järgnevate löökidega tiibadele ja tagalasse.

Teiste sõnadega öeldes oli sõja esimesteks päevadeks kujunenud selline situatsioon, **mis vastas täpselt** (ehkki meid püüti alati vastupidises veenda) nõukogude väejuhatuse sõjaeelsetele arvestustele: „...oma võimaluste poolest – relvastus, inimjõud, löögijõud – on meie tankikorpust võrdne viie saksa jalaväediviisiga. Ning sel juhul on meil õigus ja kohustus seada tankikorpusele ülesandeks 1-2 tankidiviisi või 4-5 jalaväediviisi hävitamise. Mispärast ma räägin 4-5 sellise enesekindlusega? Ainult sellepärast, et tankikorpust ei hakka kunagi korraga võitlema nende viie hargnenud ja tulevahendid valmis seadnud jalaväediviisiga. Ta hakkab nimelt hävitama neid diviise üksikhaaval järjestikkuste löökidega...“

Need olid väljavõtted ettekandest „Mehhaniseeritud koondiste kasutamine kaasaegses ründeoperatsioonis“, millega esines armeekindral Pavlov (sel ajal Punaarmee auto-tankivägede Peavalitsuse ülem s.o „peamine tankist“) kuulsal 1940.a. detsembrikuus toimunud Punaarmee kõrgema juhtivkoosseisu nõupidamisel.

Veel kord meenutame, et tankide ja isikkoosseisu arvult ületas Boldini RMG umbes poolteist korda täielikult sõjaaja koosseisude järgi komplekteeritud mehkorpust (või „tankikorpust“, nagu seda nimetab oma ettekandes Pavlov) ja suurtükiväe poolest kaks korda.

Nii olid lood kogustega. Nüüd püüame hinnata kvaliteeti.

RMG (ja kogu Läänerinde) peajõuks oli kindralmajor Hatskilevitši 6.mehkorpus. Nagu on teada, oli suurem osa Punaarmee mehkorpustest sõja alguseks vaid poolest saadik ettenähtud tehnikaga komplekteeritud. Seda enam paistab selle taustal silma 6.MK, kus juba juuni keskkohaks oli tanke rohkem, kui oli planeeritud 1941. aasta lõpuks! 6.MK erilisest eliitstaatusast annab märku ka see, et tema relvastuses oli suur osa selleks ajaks valmistatud uusimatest – vaieldamatult maailma parimatest – tankidest T-34 ja KV. Enamik allikatest annavad **uut tüüpi tankide arvuks 352 tk (114 KV ja 238 T-34)**. Kui need arvud on õiged, siis oli 6.MK uute tankide arvult „teisel kohal“ kõigi Punaarmee mehkorpuste seas, jäädes alla vaid Vlassovi 4.MK-le, milles oli 416 uut tüüpi tanki. Kui aga uskuda monograafia „1941. aasta – õppetunnid ja järeldused“ andmeid, siis oli 6.MK-s sõja alguseks 452 uusimat tanki, mis viib selle korpuse vaieldamatule „esikohale“ kogu Punaarmees. Sellisele erinevusele tankide arvus (mille autorid toovad ära viidetega erinevatele sõjaarhiivide fondidele) on väga lihtne seletus. Punaarmee aruandlus – nagu ka tuhandete teiste asutuste oma – käis alati kuu esimese kuupäeva seisuga. Väiksemad arvud on tõenäoliselt võetud just 1. juuni 1941.a. aruandest. Kuid ega siis pärast 1. juunit nõukogude tehased seisma jäänud ning tankide saatmine tehastest väeosadesse kestis 22. juunini ja ka kõikidel järgnevatel päevadel. Seda enam, et perioodil 1-22. juuni 1941.a. sõjatööstuse poolt vägedesse saadetud 138-st T-34 tankist saadeti 114 tk Belostokki s.o just 6.MK-sse.

Kuid ärme siiski unustame, et mekorpus – see pole ainult tankid. Et kindlustada sujuvat lahingulist koostööd tankide, suurtükiväe ja motolaskurite väeosade vahel ja nende katkematut varustamist laskemoona ja kütusega, oli vaja mitmeid tuhandeid autosid ja traktoreid (suurtükivedukeid). Täpsemalt öeldes oli mehkorpuse koosseisus ette nähtud 352 traktorit ja 5165 autot.

Selle „materjalosaga“ oli Punaarmees tol ajal suured probleemid. Autosid ei jätkunud kusagil. Väeüksused kavatseti komplekteerida täiskooresseisuni alles peale avaliku mobilisatsiooni väljakuulutamist. Selleks oli plaanis anda rahvamajandusest armeesse 300 tuhat autot ja 50 tuhat traktorit. 22. juunil 1941.a alanud „erakorralise situatsiooni“ tõttu pidi enamus mehkorpuseid sõtta astuma suure (kuni 50-60 %) transpordivahendite alakomplekteeritusega. Kuid ka selles küsimuses oli 6.MK liidrite seas. Korpuses oli 294 traktorit (austav „teine koht“ kõikide Punaarmee mehkorpuste seas). Aga autode ja mootorrataste suhtes (vastavalt 4779 ja 1042 tk) ületas 6.MK kõiki teisi mehkorpuseid. Need arvud on võetud kaasaegsete ajaloolaste teostest. Korpusekomandör kindralmajor Hatskilevitš ise nimetas aga Punaarmee juhtivkoosseisu 1940.a detsembrinõupidamisel palju suuremaid arve: „...*me arvestasime oma õppustel (isegi kui jätame 2500 masinat lahingukoosseisust välja ja võtame kaasa vaid kõige hädavajalikuma), et meil läheb läbimurdesse 6800 masinat, peaaegu 7000...*“

See kõik näitab üsna kõnekalt (ja ka see fakt, et korpusekomandör esineb kõrgema juhtivkoosseisu nõupidamisel, Kaitse rahvakomissari ja sõjaväeringkondade ülemate juuresolekul), missugust rolli mängis 6.MK nõukogude väejuhatuse ennesõjaaegsetes plaanides.

Muideks – räägime veel korpuse asukohast. 1940.a. suvest kuni sõja alguseni peitus see Punaarmee võimsaim mekorpus Belostokist ida pool kaitsealustes põlismetsades. Peitis end nii põhjalikult, et kiidetud saksa õhuluure ei suutnud isegi tema kohalolekut avastada. 9.Armees 23. juuni 1941.a hommikune ettekanne teatab, et „...*vaatamata tugevdatud luuretegevusele ei ole Belostoki rajoonis senini avastatud suuri ratsaväe ja tankijõudusid...*“

Loomulikult polnud 6.MK dislotseerumise rajoon valitud juhuslikult. Isegi kaasaegse autoteede atlase põhjal saab Belostokist (nüüd on see jälle Poola linn) välja sõita ainult ühes suunas – läände, Varssavisse viivat maanteed mööda. Teid itta, Valgevene sügavusse, ei olnud ei 41-sel aastal ega ole siiani. Seega polnud ka mingit alust oodata sealt vaenlase peajõudude rünnakut. Peale selle saame endise 4.Armees staabiülema L.M.Sandalovi alles 80-ndate lõpus avalikustatud sõjaajaloolisest tööst „Läänerinde 4.Armees lahingutegevus Suure Isamaasõja algusperioodil“ teada, et „1941.a märtsis-aprillis harjutati Minskis ringkonna operatiivmängus rinde pealetungioperatsiooni Lääne Valgevenest Belostok-Varssavi suunal... Juuni viimaseks nädalaks oli planeeritud samuti ründeoperatsiooni harjutus koos 4.Armees staabiga...“ Mida muud siis peale pealetungi sai seal ette valmistada, kui Varssavini oli toleagaegsest riigipiirist mööda maanteed ainult 80 km...

Tunduvalt halvemini oli komplekteeritud 11.MK, kuid ka seal oli 31 uut tüüpi tanki (3 KV ja 28 T-34). Kokku oli seega Boldini RMG-s **vähemalt 383** uut diiselmootori, võimsa relvastusega (pikatoruline 76-mm kahur läbis iga saksa tanki esisoomuse 1000-1200 m kauguselt) ja kindla soomuskaitsega tanki.

Mida võis sellele vastu seada saksa jalavägi? Peaaegu mitte midagi. Wehrmachti jalaväediviisi tankitõrje-divisjoni põhiliseks relvaks oli 37-mm tankitõrjekahur, mis suutis läbistada 30-35 mm soomuse 500 m kauguselt. Võitluseks kergete nõukogude tankide T-26 ja BT vastu piisas sellest täiesti. Kuid pärast esimesi

kohtumisi meie uute tankidega ristasid saksa sõdurid selle tankitõrjekahuri „uksekoputiks“ (selle musta huumori mõte oli selles, et ta suutis ainult koputada nõukogude T-34 tankide soomuse pihta, mitte aga seda läbistada). Meie T-34 tanki 45-mm kalduasetsevat soomusplaati ei suutnud saksa 37-mm kahur läbistada isegi kriitiliselt 100 m distantilt. Ning võitlusest rasketanki KV vastu (esisoomus 90 mm, küljesoomus 75 mm) ei tasu isegi rääkida. See 50-tonnise teraskoletis võis saksa jalaväe lahingupositsioone „triikida“ praktiliselt karistamatult, nagu õppepolügoonil.

Alles 1940. aasta suvel lasksid sakslased seeriatootmisse 50-mm tankitõrjekahuri, mis võetigi Wehrmachti relvastusse koguses kaks (2) tükki jalaväerügemendi kohta (!). Ja oleks siis neid kahureid igasse diviisi jätkunud... Jah, veidralt kõlavad kõige selle taustal lõppematud parteipropagandistide heietused, et „Saksamaa heaks töötas kogu okupeeritud Euroopa tööstus“, aga Stalin uskus Hitlerit ja tegeles ainult „rahuliku ülesehitustööga“...

Vähe sellest, et fašistliku Saksamaa sõjalis-poliitiline juhtkond ei varustanud oma armeed mingite tankitõrjevahenditega uute nõukogude tankide hävitamiseks. See suutis üldse maha magada nende tankide ilmumise Punaarmee relvastusse! Alles pärast lahingutegevuse algust 25. juunil 1941.a ilmus F.Halderi (maavägede staabiülem) päevikusse järgmine sissekanne: „...on saadud mõningaid andmeid uue nõukogude rasketanki kohta: kaal – 52 tonni, küljesoomus – 8 cm... 88-mm õhutõrjekahur suudab tõenäoliselt läbistada selle soomust (täpselt pole veel teada)...on saadud andmeid veel ühe tanki kohta, mis on relvastatud 75-mm kahuri ja kolme kuulipildujaga...“

Hothi ja Guderiani memuaarides ilmuvad esimesed märged „üliraske vene tanki“ (s.o KV) kohta alles 1941. aastal juuni lõpus-juuli alguses.

Selle küsimuse arutelul, kuidas sai äärmiselt agressiivse riigi sõjaväeluure mitte märgata uut tüüpi tankide seeriatootmisse laskmist Saksamaa peamisel potentsiaalsel vastasel, läheb väljapoole selle raamatu piire. See on eraldi uurimuse teema. Sellele „mittemärkamisele“ aitasid kaasa nii Hitler, kes keelas peale sõpruse- ja piirilepingu allakirjutamist 28. septembril 1939.aastal NSVL-u vastu suunatud luuretegevuse, kui ka saladuslik Abwehri ülem admiral Canaris (kes oli samaaegselt inglise luure agent) ning ka paljud teised.

Meie uurimuse jaoks on tähtis lihtsalt selle fakti märkimine, et saksa jalaväediviisid mitte ainult ei saanud mingeid vahendeid uute nõukogude tankide vastu võitlemiseks, vaid ka nende 50-tonniste soomustatud koletiste Valgevene metsadest ilmumine ise oleks olnud neile **hirmsaks ootamatuseks!**

Kõik selgub võrdluses.

Iga korralik koolipoiss peab teadma fakti, et sakslased lootsid Kurski lahingus edu saavutada muu seas ka uute raskete „Tiiger“ ja „Panter“ tankide ootamatu massilise kasutamisega. See tees esineb muutumatult igas Kurski lahingule - mida nõukogude ajaloolased nimetasid ja siiani nimetavad „Teise Maailmasõja suurimaks tankilahinguks“ - pühendatud tekstis. Peale selle selgub saksa kindralite memuaaridest, et ka saksa väejuhatuse pani uute tankide kasutamisele suuri lootusi.

Tõsi küll, „ootamatus“ küsimus oli 1943. aasta suveks praktiliselt päevakorrast maas. Hitler kavaldas iseennast üle, käskides (vaatamata Guderiani vastuväidetele) saata esimese „Tiigrite“ kompanii Leningradi alla. 1942.a. septembris viidi „Tiigrid“ soostunud metsas lahingusse, nad kandsid seal suuri kaotusi, jäädes osaliselt soosse kinni. Sel moel tehti uue tehnika olemasolu avalikuks.

Mis aga puudutab „massilisuse“ küsimust, siis oli Kurski kaarel kogu saksa väegruppeerings (16 tankidiviisi, 6 motoriseeritud diviisi, kolm üksikut tankipataljoni, üksik tankibrigaad) kokku 147 „Tiigrit“ ja 200 „Pantrit“. Kokku **347 „uut tüüpi“ tanki**, tankide üldarv oli 2361.

Nende jõududega kavatses saksa väejuhatuse ümber piirata ja hävitada nõukogude väegruppeeringu, mille koosseisus oli 15 üld- ja 3 tankiarmeed, lisaks veel 14 üksikut korpust. Rindejoone ulatus oli 550 km.

Boldini RMG, mille koosseisus oli poolteist tuhat tanki ja soomukit, sealhulgas **383 „uut tüüpi“ tanki** (KV ja T-34), ees seisis hoopis teistsugune, palju väiksemas mastaabis ülesanne: anda lühike löök (ajaliselt kaks päeva ja löögiulatusega 80-90 km) vaenlase jalaväe pihta ning seejärel minna rindejuhatuse reservi.

Ootamatus efekti – mis on sõjas tähtsaim õnnestumise tingimus – suurendas veelgi see asjaolu, et saksa luure ei suutnudki õigeaegselt kindlaks teha Belostoki juurde koondunud võimsa löögirusika olemasolu. Alles 23. juuni õhtul märgiti saksa 9.Armeel luure- ja vastuluure osakonna ettekandes „*Grodnost lõunasse jäävasse rajooni ilmusid 1. ja 2. motomehbrigaadid*“.

Mida see siis tähendab? Mingeid „motomehbrigaade“ Läänerinde koosseisus ei olnud, Boldini RMG kuue tanki- ja motoriseeritud diviisi seas polnud ühtegi numbrit 1 ja 2. Selge on ainult see, et sakslased pidid lõppude-lõpuks märkama tohutute tankikolonnide liikumist, kuid nad tegid seda liiga hilja, alles mõned tunnid enne kavandatud nõukogude vägede vastupealetungi algust.

Kuid „saksa fašistlike vägede purustamist Grodno ja Belostoki all“ ei toimunudki.